

Artiklid Rosma ristimetsa raie kohta ajalehtedes

Kohalik leht Lõunaleht

Ristipuud ohverdati euronormide nimel

19. mai 2005

Kui paar kuud tagasi Põlva -Võru maantee remonti alustati, ei näinud projekt ette Põlva surnuaia väravas ja vahetus läheduses kasvava ristimänniku mahavõtmist. Tööde käigus otsustasid ehitajad siiski sinna surnuaiapoolsele küljele neljameetrine nn külgnähtavuse tsooni tekitada.

Vähemalt nelja meetri laiust külgnähtavuse tsooni nõuavad euronormind liiklusohutuse huvides ja too tsoon laiutab juba paljude meie maanteede äärde. Siiski ei ole tsoon vältimatu ja ka sealsamas Rosmal otsustati külgnähtavuse ala tekitada vaid metsapoolsele küljele. Teisel pool teed ei peetud tsooni vajalikuks ja maaomanikult jäeti isegi tsooni tarvis minev maa ostmata.

Rosma ristimänniku näol oli tegemist enam kui sadakonna saja-aastase võimsa männipuuga, iga puu sisse oli lõigatud mitmeid, kui mitte kümneid riste, räägivad kohalikud inimesed.

Kes Põlva teed sõitnud, see teab noid puid - olid teised igavesti uhked, niisugused tõelised Eestimaa sekvioid, pilk jäi alati peale. "Metsäärseid puid tuleks iga hinna eest säilitada, sest nad on tuultes kasvanud tugevad puud, mis hoiavad tuule kinni ja ei lase seda metsa sisse," teab vana Põlvamaa metsamees **Ain Erik**, RMK Kiidjärve-Kooraste puhkeala ülem. Nüüd on need puud läinud ja kogu mets tuultele avatud.

Valla korraldus enne taotlust

Vajadus puude mahavõtmiseks tekkis järsku ja asjaga oli nii kiire, et Põlva vallavalitsus andis korralduse metsa raadamiseks kaks päeva enne seda, kui metsaomaniku, riigimetsa Ilumäe metskonna vastav kirjalik taotlus üldse vallamajjagi jõudis. Vallavalitsuse korraldus puud maha võtta pärineb 9. maist, kuid metskonna vastav taotlus on vallamajas registreeritud alles 11. mail. Päev hiljem, 12. mail, undasid Rosmal juba saed.

Põlva vallasekretäri **Marje Patraeli** sõnutsi registreeritakse valda saabunud avaldused

ja taotlused nende saabumise päeval, harva ka järgmisel kuupäeval. Metskonna taotluse kaks päeva hilisemat registreerimist seletas vallasekretär asjaoluga, et metskond oli varem faksi saatnud ja et vallavalitsus tegigi oma korralduse selle faksi alusel.

Kuid puude mahavõtmist sanktsioneerivas kiires asjaajamises on vasturääkivusi veelgi - tolle vallavalitsuse korralduse teises punktis on märgitud, et see jõustub alates korralduse teatavakstegemisest ja kolmandas punktis, et korralduse võib vaidlustada seaduses ettenähtud korras 30 päeva jooksul. Vallavanem **Arne Tilk** vastuolu ei näe - ta ütleb, et kõikidel seadusaktidel ongi selline kord. "Ei ole ju nii, et ootame kolmkümmend päeva, et siis saab rakendada," ütleb ta.

Rahvale valetati näkku

Nii läskski - korraldus on rakendatud, puud on maha võetud ja loll vihane rahvas vaidlustagu tagantjärele palju tahab. Kuid see tagantjärele vaidlustamine on nagu pärast kaklust rusikatega vehkimine - puud see tagasi enam ei anna.

Põlva kirikuõpetaja **Üllar Kask** on vihane, sest juba aastaid tagasi, kui toda teeparandust alles projekteeriti, käis ta isiklikult ametimeeste käest uurimas, kas surnuaia ümber kasvavad uhked puud ikka alles jäävad. Puud ei puutu keegi, kinnitati korduvalt nii kirikuõpetajale kui surnuaiavahile kui ümberkaudsetele külameestele.

Tänaseks mahavõetud ristipuud olid tuhandetele Põlva- ja Võrumaa inimestele tähendusega puud, sest neisse oli lõigatud sadu, kui mitte tuhandeid riste. Paljude siinkandis kunagi elanud inimeste mälestuseks ja mäletamiseks. See puusse ristilõikamise komme on üks vana ja Lõuna- Eestis levinud komme, seda tehakse tänini. Rosma mäel on riste lõigatud juba vähemasti paarsada aastat, kirikuõpetaja Üllar Kask teab, et oma ristipuud on siin olnud nii suguvõsadel kui lausa küladel.

Häving on projektiväline

Kuidas siis ikka ristipuud maha võeti? Ehituse järelevalvet teostav **Urmas Mets** seletab, et paraku esineb projektis vigu, mida tuleb töö käigus parandada, ja et teekraavi jaoks ei olnud projektis piisavalt maad ette nähtud. Ja projekteerija ei osalenud viimasel töökoosolekul ka, nii et projekteerijaga ei olnudki võimalik asja arutada.

Tee projekteerija oli alltöövõtu korras OÜ Jahhu Projekt. Projekteerija **Elmo Jahhu**, kes on teid kavandanud kümme aastat, jääb puude mahavõtmisest kuuldes esialgu sõnatuks ja ütleb siis, et sellist laamendamist surnuaia kõrval tema küll ette ei näinud ja et teda ei ole keegi projekti parandamiseks välja kutsunud.

Hävingut ei ole võimalik projekteerida, kinnitab Elmo Jahhu ja räägib, et tema kardab kõige enam rohelist. Kui tee ääres seisab 150-aastane puu, siis ei ole loogiline seda maha võtta, ainult kõige suurema häda korral võin nii teha, ütleb ta.

Elmo Jahhu kinnitab, et tema tahtis toda ilusat metsääärt säilitada ja et tema koostatud projekt metsa mahavõtmist ette ei näinud. "Ma pigistasin selle nelja meetrise külgnähtavuse normi ees silma kinni," ütleb Jahhu. Elmo Jahhu on ise Põlvamaalt

Saverna kandist pärit ja ta teab lõunaeestlasena hästi, mis tähendus ristipuul on. "Mu enda vanaema-vanaisa maeti Kambjasse ja ma tean täpselt, mis ristimännik tähendab," ütleb ta.

Ka maanteeäärne puu on puu

Ehitajad väitsid, et teekraav ei mahtunud ära, et selleks ei olnud ruumi ette nähtud, et mis projekteerija selle peale ütleb. Projekteerija ütleb selle peale aga nii: "Nojah, ehitajal on alati projekteerija süüdi." Kui isegi oli kraaviga mingi probleem, siis oleks seda saanud ka teisiti lahendada, ütleb Jahhu ja keeldub talle kaelamääritavat süüd omaks võtmast.

Aastaid tagasi tegi Jahhu Tallinna- Pärnu maanteel ühte projekti ja seal juhtus ka nii, et hulk puid võeti maha ja veeti kiiresti minema. "Sadamast saadi kätte," ütleb ta.

Rosmal juba mahavõetud ja veel mahavõtmisele minevate puude kogust on hinnatud kuni paarisaja tihuni. Et korralik männipalk maksab 800-900 krooni tihumeeter, siis võib Rosma puude müügist saada 160-180 000 krooni.

Pool kilomeetrit ristipuid

Rosma ristimännid olid riigimets ja RMK Ilumetsa metskonna jagu. Metskonna ülem **Kaarel Tiganiku** sõnutsi võeti Põlva-Võru maantee remondi käigus maha 700 meetri ulatuses metsa, ristipuid kasvasid umbes 500 meetri ulatuses.

Metsaülema sõnutsi tuli ristipuude olemasolu talle suure üllatusena.

"Keskkonnateenistus ja vallavalitsus andsid load, juba möödunud aastal olid kõik kooskõlastused tehtud. Arvasin, et kohalike inimestega on kokkulepped olemas, et see on nagu paratamatus," räägib Tiganik. Abimetsaülem **Maie Haavakatsiga**, kelle allkirjaga puude mahavõtmise taotlus läks, ei ole ajakirjanikul õnnestunud ühendust saada, sest reedel oli ta üritusel ja tema telefon remondis ning selle nädala esmaspäevast on ta puhkusel.

Meeter ees või taga?

Tee-ehitajad helistasid Tiganikule aprilli algul ja tahtsid kohe puid maha võtma hakata. Tiganiku andmeil oli ette nähtud puid maha võtta 6 meetri laiuselt, Kagu teedevalitsuse peaspetsialisti **Aivar Kuruski** sõnul aga 5 meetri laiuselt. Kuid rahva pahameele tõttu piirduvad nüüd vaid kahe meetriga. Kui palju puid tegelikult maha võeti, on võimatu kontrollida, sest kohe saameeste järel käisid kännujuurijad, kes võtsid ka kännud välja.

Põlva vallavalitsuse korraldusega oli antud luba metsa raadamiseks 0,2 hektaril, kuid 700 meetrit korda 6 meetrit teeb 0,42 hektarit ja 700 meetrit korda 5 meetrit teeb 0,35 hektarit. Tekib küsimus, kui palju seda raiutavat metsa olema pidi?

Ametlikult on metsaülem Tiganiku andmetel maha saetud 53 puud. Sellest saadi 32,3 tm puitu, palki oli 13, 6 tihu ja paberipuud 8 tihu ümber. Ülejäänud oli küte ja jäätmed. Räägitakse, et mahavõetud puid oli rohkem?

Puud langetati ripa-rapa

Ka metsaülem Kaarel Tiganik on seda juttu kuulnud. "Mingi jutt käis, et teemehed olid enne meie palgatud raie töölisi seal ise puud maha võtnud, et ei kannatanud meid ära oodata ja et mingi õnnetus oli seal olnud. Aga ma ei tea sellest midagi lähemalt," ütleb ta.

Õnnetus oli küll. Läänud neljapäeval kukkus üks langev puu kahele töömeeste autole peale. Hea oli, et puu langemise teele jäid autod, ilma nendeta võinuksid kaks sealsamas viibinud meest elu kaotada. Kuidas on võimlik, et mehed kaevavad kraavi täpselt langeva puu ees, seda metsaülem ei teadnud. "Puude langetustsoon on 50 meetrit - see tähendab, nii kaugel ei oleks tohtinud ühtegi inimest olla," ütleb Tiganik.

Puude müügist teenitud raha läheb RMK-le. "Sellest me elame," ütleb Tiganik, kuid kinnitab, et see ei olnud küll vähimatki nende huvi noid puud maha saagida.

Põlvamaa Euroopast ees

Ain Erik, RMK Kiidjärve-Kooraste puhkeala juhataja, ütleb, et need inimesed, kes ristipuude mahavõtmiseks load andsid, lihtsalt ei teadnud, mis nad teevad. "Sest nad tegid nii rumala asja," ütleb ta. Tema sõnul on euroteedel tohutu laiad ehitustsoonid, kus ilma mõtlemata võetakse väga ilusat metsa maha. Erik on ka Euroopas käinud ja näinud näiteks, et Prantsusmaal kuuskümmend kilomeetrit Pariisist on 60 000 hektarit metsa. "Aga seal ei näinud ma ühegi tee ääres, et puud oleksid sedasi maha võetud, nagu seda meil tehakse," ütleb ta.

Ehitaja nagu jumal

Ristimetsa hävitamist euronormide kaela ajades ei saa jätta siiski märkimata, et maantee-ehitajad ajasid euronormi taga vaid tee surnuaiapoolsel küljel. Tee vastasküljel elava peremehe **Üllar Meose** käest Kagu teedevalitsus maad ei ostnudki ja sinna jäetakse too eurotsoon südamerahus rajamata. „Meose käest maad ei osta jah, toda tsooni ei tee," on Kagu teedevalitsuse spetsialisti Aivar Kuruski sõnad.

Tee projektikohast telgjoont nihutatud ei ole ja jutud sellest, nagu tulnuks ristimets seepärast maha võtta, et ehitajad ei saanud külamehega maahinnas kaubale, ei vasta tõele.

Meos küsis algul 20 ja siis 15 krooni m² eest, kokku läinuks maa koos lõhutatud aiaga maksma 25 000 ja Meose viimase pakkumise järel vaid 19 600 krooni. Aga teedevalitsus oli nõus Meosele maksma vaid 1.50 m² eest, sellega ei olnud omanik muidugi nõus.

Sest too maa ei ole miski karjamaa. Tegemist on Rosmal hinnalises piirkonnas asuva elamumaaga ja varem on Meos oma maast müünud krunte just hinnaga 20 krooni m². Nii küsis siis mees turuhinda, ei midagi enam, ja laskis hinda ka alla. Tähtsusetu ei ole ka see, et kõnesolev Meose maa sisaldab tubli pool meetrit musta mulda ja ainuüksi mulla müügist teeninuks teemehed rohkem kui nad Meosele maksta täinuksid.

Rosma ristimändide mahavõtmiseks tegi taotluse Põlva Teed, mis kuulub kontserni Teede REV-2. Põlva Teed on ka Põlva-Võru tee tegelik remontija.

"Üts pand küll sandikoti kaala, aga ütsäkeski ei jõvva kaalast är võtta," öeldakse Setumaal heastamatute, pöördumatute asjade kohta. Põlva naaberkihelkonnas Rõuges öeldi sama asja kohta aga nii: "Mis tsiga otsast är võtt, tuud ei panõ inämb kuningas otsa."

Ristipuu raiujat tabab hukk

Ristipuu on uskumuse järele püha ja kes ristipuusse kogemata või meelega puutub, sellega juhtub õnnetus. Ristipuu on nii püha, et sellest ei tohtinud isegi oksa murda. Rahva seas teatakse rääkida mitmetest juhtumitest, kus ristipuu raiuja on varsti pärast seda ühel või teisel moel elu jätnud. Niisugune uskumus.

Läinud nädalal tuletas kirikuõpetaja Üllar Kask seda ka tee-ehitajatele meelde ja ütles, et see asi neile hästi ei lõpe. Veidi aja pärast juhtuski nii, et üks puu kukkus peale kahele tee-ehitajate mikrobussile. Ühel autol läks tagaklaas, teisel on külg ja küljeklaasid sees ja katus lömmis.

Taevas tänatud, et see puu sinna autodele langes, sest autod pöörasid puu oksa nii, et puu ei langenud sealsamas paari-kolme meetri kaugusel tegutsenud töömeestele. "Mehed olid väga õnnelikud, et nad ellu jäid", ütleb Kask.

Kask ei süüdistata niipalju võõraid, kes kohalikke tavasid ei pruugi teada, kuivõrd just kohalikke inimesi, kes teavad ja ei ole vanu tavasid millekski pannud. "Mina igatahes Põlva vallavanemat ei mata," ütles kirikuõpetaja Kask. Tallinnast pärit töödejuhatajal, kui kuulda sai, mis siin sünnib, hakkas halb ja ta istus autos, näost kaame, teavad rääkida kohalikud inimesed.

Autor: Tiiu Ritari

Tee-ehitajate rüüsteretk ristimetsas

Tarmo Michelson

14.05.2005

Põlva lähedal Rosmal läksid tee-ehitajad kokkuhoiu nimel saagidega paarisaja aasta vanusesse ristimetsa ning langetasid ühe päevaga ligi sada põlist ristimändi.

Esimene ristimänd langes Rosma männikus üle eile hommikul. Eilseks olid teerajajad jõudnud maha saagida ligi 100 suurt põlist ristimändi, millest osa oli koguni 150 aasta vanune. Sama saatus ootab ees veel kümneid ristimände.

Ristilõikamine on komme, mille järgi lõigati lahkunu viimsel teekonnal puukoore sisse rist. Rosma ristimännikus lõigatakse riste tänapäevani.

Šokeeris jõhkrus

Põlva kirikuõpetaja Üllar Kask nimetab laastatud männikut suisa kuriteopaigaks. Ta käis nii eile kui ka üle eile Rosmal, et laastamistöid peatada, kuid mootorsaed pörisid edasi.

«Šokeeris jõhkrus, kuidas puid maha võeti ja kände välja kisti,» räägib kirikuõpetaja. «Samuti see, et võimatu on saanud tõelisuseks. Isegi metsavargad ja Nõukogude võim pole läinud ristimändide kallale.»

Kask küsis saameeste käest, mis tundega nad ristimetsa maha võtavad. Töömehed vastasid, et nad ei tahaks seda teha, aga peavad, sest töö on töö.

Jala pealt mahasaetud puid uurides tuvastas kirikuõpetaja ühe põlismänni küljel koguni 11 risti. Iga rist tähendab ühte kadunukest. Kirikuõpetaja sõnul on männikus tuhandeid riste.

«Teepoolses osas, kus võeti ristimände maha, kasvasid just vanemad, väärtuslikumad ja elujõulisemad puud. Nüüd on need kõik hävinud. Nendest pole enam jälgegi. Isegi mitte kändusid, kuna ka need on välja kistud ja ära viidud,» nendib kirikuõpetaja.

Ei saanud kaubale

Kagu teedevalitsus pidas Rosmal asuva maanteelõigu laiendamiseks läbirääkimisi ristimänniku vastas asuva eramaa omaniku Üllar Meosega. Kuna talvel alanud läbirääkimised ei kandnud vilja – Meos küsis teedevalitsuse hinnangul maa eest liiga krõbedat hinda –, otsustati teed laiendada riigimetsa ehk ristimänniku arvel.

Puude mahasaagimiseks andis loa Põlvamaa keskkonnateenistus. Raadamisloa (metsamaa kasutamiseks muul otstarbel) andis vallavalitsus riigimetsa majandamise keskusele.

Eramaa omanik Meos selgitab, et pakkus teedevalitsusele 340 ruutmeetri suurust maad 20kroonise ruutmeetrihinnaga, maatükil kasvavat pihlakat 10 000 krooniga ning 230 meetri pikkust aeda 32 000 krooniga.

Teedevalitsus kauples hinda alla. Meos tegi uue pakkumise: langetas ruutmeetri hinna 15 kroonile, küsis aia eest neli korda väiksema summa ja pihlaka hinna jättis samaks.

Kokku oleks maalapp koos aia ja pihlakaga teedevalitsusele läinud maksma alla 25 000 krooni. Teedevalitsus tahtnud aga maa kätte saada hinnaga 1.50 ruutmeetri eest.

Teedevalitsus ostis viimaks maad ainult ühe meetri laiuses, et kaevata kraav. Samuti osteti ära aed.

Oleks maa kinkinud

«Kagu teedevalitsuse peaspetsialist Aivar Kurusk ütles, et neile polegi maad juurde vaja, sest projekt on maha märgitud täpselt vana tee tsentrisse. Ta kinnitas, et ühtki puud maha ei võeta,» räägib Meos.

Meos ütleb, et kui ta oleks näinud läbi teedevalitsuse plaani saagida maha ristipuid, oleks ta oma maa ristipuude nimel lausa kinkinud. «Panen käe südamele,» kinnitab Meos, nutumaitse suus.

«Nad jõudsid sel ajal, kui mind polnud kodus, mõne tunniga võtta teeäärsed ristimännid maha. See on suurem rüüstamine kui ühele pronkssõdurile punase värvi peale valamine!»

Meos ütleb, et saameeste ohvriks langesid ka puud, kuhu oli tehtud rist tema naise vanemate ja paljude sugulaste tarvis.

Kagu teedevalitsuse peaspetsialist Aivar Kurusk ütleb, et teda on ristimänniku teema ära tüüdanud.

Kirikuõpetaja sekkumist ristimändide kaitseks ei pea ta õigustatuks, öeldes, et iga kingsepp jäägu oma liistude juurde.

«Kuulsin sellest ristimännikust eile esimest korda. Ma üldse ei teagi, mis asi on see ristipuu,» pole Kuruskil põliselanike tavast aimugi.

Pisikese võidu ristimänniku kaitsjad üleeile õhtul saavutasid: tee-ehitajad otsustasid mitte võtta puid maha viie, vaid kahe meetri laiuselt – ainult selles osas, kuhu tuleb kraav.

«Kirikuõpetaja suure kisa peale,» vastab Kurusk küsimusele, miks selline otsus vastu võeti.

Esimese karistuse said teerajajad juba kätte. Üks ristimänd kukkus langetamisel uue sidebussi ja sõiduauto peale. Kahju hinnatakse poolesaja tuhandele kroonile.

Põlvamaa keskkonnateenistuse metsanduse peaspetsialist Einar Teppo ütleb kommentaariks, et ristimets pole keskkonnakaitse all ning seal ei asu ka mingeid muinsuskaitselisi objekte – tegemist on lihtsalt tulundusmetsaga.

Ristilõikamise komme

Ristilõikamise komme on paarsada aastat vana. Seda tehti siis, kui matuserong koos lahkunuga oli teel kodust surnuaia või kiriku poole. Et lahkunu hing ei tuleks kummitama, lõigati männikoore sisse rist. Ristimännikus on oma puud tervetel perekondadel, suguvõsadel ja küladel.
